

TİAMAT ROMANINDAKİ KARNAVALESK UNSURLAR
CARNIVALESQUE ELEMENTS IN THE NOVEL OF TIAMAT

GÖKHAN YÖRÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali
Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve
Edebiyatı Ana Bilim Dalı

*Graduate Student, Bilecik Şeyh Edebali University,
Graduate Institute of Education, Main Department of
Turkish Language and Literature,*

yorugokhan@gmail.com
ORCID Numarası
0000-0002-5292-2686

ZELİHA ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve
Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

*Assoc. Prof. Dr, Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of
Humanities and Social Sciences, Department of Turkish
Language and Literature, Department of New Turkish
Literature*

zeliha.ozturk@bilecik.edu.tr

ORCID Numarası
0000-0001-7900-4108

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-6, Haziran- June 2023 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 06.12. 2022
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 27.04. 2023

Sayfa-*Pages*: 92-108.

Atıf/Citation: Yörü, Gökhan; Öztürk, Zeliha (2023). “Tiamat Romanındaki Karnavalesk Unsurlar”, *Recep
Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4/1: 92-108.

TİAMAT ROMANINDAKİ KARNAVALESK UNSURLAR*

GÖKHAN YÖRÜ*
ZELİHA ÖZTÜRK*

Özet

Mihail Bahktin'in karnavalesk kuramı edebi eserleri anlama ve çözümleme noktasında oldukça geniş bir perspektif sunmaktadır. Otoritelerin, toplumsal normların ve dogmaların insanı kısıtlayan ve pasifleştiren yapılarına karşı bir özgürlük hareketi olarak nitelendirilebilecek karnavallarda; gülme ile tüm sınırlar aşılır, yasaklar ihlal edilir, rütbe ve makamların tacı indirilir. Aşırı ve abartılı davranışlar, söylemler ile beraber normlar askıya alınır. Karnavallar insanların çeşitli baskı ve kurallarla biçimlenmiş yaşamları içerisinde isteklerini ve içgüdülerini gerçekleştirdikleri bir ütopyadır. Karnavalların bu yapısından yola çıkan Bahktin; edebiyat içerisinde normların ve kuralların ihlal edildiği, otorite ve dogmalara karşı cephe alındığı, mizah ile ciddiyetin ortadan kalktığı, aykırı ve skandal durumların görülmesini edebiyatın karnavallaştırılması olarak adlandırmaktadır. Postmodern bir roman olarak tanımlayabileceğimiz İhsan Oktay Anar'ın *Tiamat*'ı modern romanın tüm yapısını kırarak farklı ve aykırı yapısıyla edebiyatın karnavallaştırdığı bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar eserinde barındırdığı grotesk tasvirler, ambivalentler, sövgüler skandallar, gülme ve şölen imgeleri ile edebiyatı karnavallaştırmıştır. Bu çalışmada *Tiamat* romanının karnavalesk kuramı bağlamında çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karnaval Kuramı , *Tiamat*, Karnavallaştırma, Otorite, Bahktin

CARNAVALESQUE ELEMENTS IN THE NOVEL OF TIAMAT

Abstract

Mihail Bahktin's carnivalesque theory offers us a very broad perspective in understanding and analyzing literary works. In carnivals, which can be described as a freedom movement against the restrictive and pacifying structures of authorities, social norms and dogmas; With laughter, all borders are crossed, prohibitions are violated, ranks and authorities are crowned. Extreme and exaggerated behaviors, discourses and norms are suspended. Carnivals are a utopia where people realize their wishes and instincts in their lives shaped by various pressures and rules. Starting from this structure of carnivals, Bahktin; He calls the carnivalization of literature when norms and rules are violated in literature, opposition to authority and dogma is taken, humor and seriousness disappear, and the appearance of contradictory and scandalous situations. İhsan Oktay Anar's novel *Tiamat*, which we can define as a postmodern novel, appears as a work in which literature is carnivalized with its different and contradictory novel structure by breaking the whole structure of the modern novel. The author carnivalized literature with grotesque depictions, ambivalents, insults, scandals, laughter and feast images. In this study, it is aimed to analyze the novel *Tiamat* in the context of carnivalesque theory.

Keywords: Carnavalesque theory, *Tiamat*, Carnivalization, Authority, Bahktin

* Bu yayın "Karnavalesk Kuramı Bağlamında İkinci Yeni Şiiri" başlıklı tezden türetilmiştir.

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı.

Anabilim Dalı, yorugokhan@gmail.com. 0000-0002-5292-2686

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, zeliha.ozturk@bilecik.edu.tr. 0000-0001-7900-4108

Giriş

Ortaçağ Avrupa coğrafyasında resmi törenlerle beraber halk kültürünün oluşturduğu şenlikler de mevcuttu. Dinin ve siyasetin ciddiyeti içerisinde gerçekleştirilen resmi törenler belirli sınırlar ve kurallar içerisinde yapıyordu. Kökeni Roma İmparatorluğu'na uzanan bu resmi törenlerde otoriteler, dogmalar, normlar, makam ve rütbelere onaylanmakla birlikte gelenekten o zamana kadar gelmiş olan bu süreç statik bir şekilde işliyordu. Hakim güç olarak din ve siyaset bu törenlerde gücünü yineliyor ve mevcudiyetini istikrarlı bir şekilde sürdürüyordu. “Ortaçağın resmi bayramı, durağan değişmez olanı, daimi olan her şeyi bir daha teyit ederdi: Var olan hiyerarşiyi, geçerli olan dinsel, siyasi, ahlaki değerleri, normları ve yasakları” (Bahktin 2019:35) Bu resmi törenlerin yanında halk kültürünün oluşturduğu gayri resmi gösteriler vardı. Mihail Bahktin bu gösterileri; karnavallar, pazar meydanında yapılan komik temâşalar, dildeki parodiler, beddualar ve popüler blazonlar olarak üç grupta sınıflandırmıştır. (Bahktin, 2019:30) Karnavalların kökeni hakkında saptanabilir bir tarih olmasa da (Brandist 2011:217) pagan kültürüne kadar uzanan bir tarihinin olduğu bilinmektedir. Halk arasında popüler bir yeri bulunan karnavallar tüm halkın eşit bir şekilde katıldığı, makamların önemini yitirildiği, yasakların ihlal edildiği gayri resmi bir dünyayı temsil eder. Halkın yaşamın durağan düzeninden kurtularak özgürleştiği, toplumsal normları ve otoriteyi gülme ile askıya aldığı bir kaos atmosferinde meydana gelir. Hiyerarşi altüst edilir, konuşma dilinde küfürler, beddualar ve sövgüler görülür. Abartı ve aşırılığa kaçan yeme-içme eylemiyle beraber, müstehcenlik ve cinsellik ön plana çıkar. Bu eylemlerle beraber ciddiyeti ortadan kaldıran gülme ile ortaya çıkan mizah anlayışı samimi ve neşeli bir atmosferin oluşmasını sağlar. Taç alma ve taç giydirme ile yeni kral ve kraliçeler seçilir, eski kral ve kraliçelerin itibarları yok edilir. “Denebilir ki karnaval, resmi bayramın aksine, egemen hakikatten ve kurulu düzenden geçici bir özgürleşmeyi kutlardı; tüm hiyerarşik rütbelerin, ayrıcalıkların, normların ve yasakların askıya alınışının altını çizirdi ” (Bahktin 2019:35) Ayrıca karnavallarda çeşitli oyunlarla insan bedeni ön plana çıkar. Yeme ve içme eylemini sağlayan ağız ile beraber, insanın boşaltım organları, oynanan oyunlarda uygulanan şiddet ile birlikte zarar gören kafa, el, karın, ayak gibi insan uzuvları grotesk beden anlayışı bağlamında sergilenir. (Bahktin 2019:329) Karnaval dünyasında öfkeye ve ciddiyete yer yoktur. Otorite ve hiyerarşik yapının askıya alınması sonucu tacı yere indirilen değerler ve rütbelerin gülme ile itibarları zedelenir. Sınırların kaldırıldığı ve insanın her bakımdan özgürleştiği karnavallarda, değişim ve yenilenme söz konusudur. Toplumsal baskılar, normlar ve dogmalar dönemin insanını kısıtlamakta ve baskı altında almaktaydı. Bu baskılar altında bunalan insan, karnavallar aracılığıyla gündelik yaşamını askıya alarak bu baskıları kırmakta, kendini yenilemekte ve değişim geçirmekteydi. “Alışılmış, yani karnaval dışı hayatın yapısını ve düzenini belirleyen yasalar, yasak ve sınırlamalar, karnaval sırasında kaldırılır” (Bahktin 2020:185) Kuramının çıkış noktasını karnavalların yukarıda bahsedilen özelliklerinden alan Bahktin, yazarın eserinde; otoritelere karşı muhalif bir tavır aldığı, normlara karşı durduğu, yasakları ihlal ettiği, abartı ve aşırılıkların bulunduğu, gülmenin ortaya çıktığı, skandal ve beklenmedik olayların olduğu durumları karnavalesk olarak adlandırır. (Bahktin 2020:186,189,206,210)

Karnavalesk bir sıfat olarak karnavalın otorite ve normlara başkaldırı, çeşitli tuhaf ve eksantrik durumlar gösterme ve grotesk imgeleri kullanma gibi çeşitli özelliklerini bünyesinde barındırmayı ifade eder. Karnaval şenliklerinin karakteristik özelliklerini edebi düzleme aktaran yazar edebiyatı bu bağlamda karnavallaştırabilir.

“Karnaval bir bakıma edebiyatta cisimlenmiştir, tam da onun gelişiminin belli bir güçlü hattı içinde. Edebiyat diline izdüşürülen karnaval biçimleri hayatın sanatsal anlaşılmasının güçlü araçları oldular, sıra dışı simgesel kucaklayışı, yani derinliğine kucaklayışı olan bir güce sahip kendine özgü dil, sözcük ve formüller oldular” (Bahktin 2020: 207).

Bu açıdan Avrupa kültürü içerisinde ortaya çıkan ve gelişen karnavalın yapısında bulunan özellikler edebiyata yansıtıldığında söz konusu yazara geniş imkanlar tanıyarak eserinin sanatsal açıdan yükselmesini sağlar. Bahktin, *Dostoyevski Poetikası'nın Sorunları* adlı eserinde Dostoyevski'nin eserleri bağlamında edebiyatın karnavallaşmasını ele alır. Öncelikle menippea türünün karnaval doğasından bahseden Bahktin, menippea türünün Hristiyanlık, Yunan, Roma ve Bizans edebiyatlarında etkili olduğunu altını çizer. Menippea, nesir biçiminde yazılan çeşitli karakterlerin veya varlıkların hicvedildiği bir türdür. (Frye, 2015:37) Çoğunlukla da alegori, pikaresk anlatı ve hiciv türünün birleşimi olarak görülmüştür. Bahktin'e göre menippea'larda görülen; özgür samimileştirme, skandallar ve eksantriklik, tahta çıkarma ve tahttan indirme gibi durumlar bu türü karnavallaştırmıştır. (Bahktin,2020:198) Dostoyevski'nin eserlerindeki geleneğin menippea türüne dayandığını söyleyen Bahktin, bu antik geleneği arkasına alan roman türünün de yazar tarafından karnavallaştırıldığını söyler. Romanın çok katmanlı yapısı, karnaval ortamındaki gibi zıtlıkları bir arada barındırması, içeriğinin yazar tarafından sınırlama olmaksızın değiştirilebilmesi romanı karnavalın yansıtıldığı edebi bir düzlem haline getirir Çok katmanlılık ve zıtlıkların bir arada sergilenmesi dışında abartı, aşırı, eksantrik ve tuhaf durumlar, beklenmedik skandallar, otoriteye ve normlara karşı başkaldırı, grotesk vücut imgeleri ve gülme gibi durumların roman içerisinde görülmesi, edebiyatın karnavallaştığını bize gösterir. Bu çalışmanın amacı da Bahktin'in oluşturduğu karnaval kuramı aracılığıyla İhsan Oktay Anar'ın *Tiamat* romanına farklı bir bakış açısından bakmak ve incelemektir.

Olay Örgüsü

İhsan Oktay Anar'ın 2022 yılında yayımladığı *Tiamat* romanı, 1915 yılının kış aylarında Abdülhamit isimli tahtelbahir gemisinde bulunan askerlerin başından geçen olayları anlatır. Geminin askeri kadrosunda Komutan, Mülazım, Karagümrük, Gedikli, Parlakçı, Züp, Hamamcı, Hafız, Lidüdü, Abdülkehribar, Tikibom, Çuçu gibi karakterler bulunmaktadır. Abdülhamit denizaltısı denizde yoluna devam ederken yakınlarda düşman bir geminin varlığını tespit ederler. Ganimet alma ümidiyle gemide bir heyecan başlar. Mülazım'ın gayretleriyle ve Komutan Bey'in emriyle düşman gemisi ele geçirilir. Ele geçirilen gemide bazı tuhaflıklar vardır. Gemideki insanların hepsi ölmüştür. Ölen insanların kafa, kol gibi uzuvları kopmuştur. Tahtelbahirdekiler bu ölümlerin bir salgın hastalık neticesinde olduğunu düşünürler. Gemideki değerli eşyalar, yiyecekler denizaltına taşınır. Ele geçirilen gemide bir de büyük bir sandık bulunur. Sandığın iki yanında kanatlar mevcuttur. Gemideki askerler sandığın altınlarla dolu olduğunu düşünerek sevinirler. Sandığı açmak isterler fakat bir türlü açamazlar. En sonunda komutanın emriyle levyeler getirilir ve sandığın kapağı zorla açılır. Gedikli isimli asker sandığın kapanmaması için kolunu sandığın kapakları arasına yerleştirir. Fakat sandığın kapağı şiddetle kapanır ve Gedikli'nin kolu kopar. Gedikli revire götürülerek tedavi edilir. Ele geçirilen ganimetler nedeniyle tahtelbahirdeki askerler bunu içerek kutlarlar. Ama bu sırada gemide ilginç olaylar gelişmeye başlar. Gedikli ortadan kaybolur, ondan geriye sadece kolu kalmıştır. Tüm askerler eğlenceyi durdurarak Gedikli'yi aramaya koyulurlar. O sırada ele geçirdikleri sandık kararır ve kanatları birer ifrite dönüşür. Askerler korkuyla durumu komutana bildirseler

de komutan bu duruma aldırış etmez. Sandığım içinden ifrite benzer garip bir canavar çıkar. Canavar birçok askere zarar verir ve askerlerin bedenini yemeye başlar. Olayı duyan komutan canavarı görünce yazarın deyimiyle ödü koparak ölür. Komutan öldüğü için idareyi ele alan Mülazım canavarı bir odaya hapsedirir. Ancak olaylar durulmamaktadır. Bu seferde diğer gemiden ele geçirilen garip çiviler canlanarak bazı askerlere saplanır. Bedenlerine çivi saplanan askerler elektriğe kapılmıştır. Bu askerler bilinmeyen bir gücün emrine girerler ve arkadaşlarına saldırırlar. Mülazım, emrindeki askerler ile çivilenen askerlere karşı koymaya çalışır. O sırada başka bir düşman destroyeri tahtelbahire saldırır. Mülazım ve yanındakiler kurtulmak için geminin elektriğini kesip tahtelbahiri patlatırlar. Askerlerden geriye Karagümrük ve Hamamcı canlı olarak kurtulurlar. Abdülhamit isimli tahtelbahir gemisi bu şekilde denizin dibine batar.

Diyaloji ve Çokseslilik

Bahktin monolojik edebi türlere karşın Dostoyevski'nin eserlerini polifonik romanın ilk örnekleri olarak görür.(Bahktin,2020:41) Polifonik roman, farklı bilinçlerin veya karakterlerin bir arada bulunduğu ve kaynaştığı bir roman türüdür. Yazarın herhangi bir müdahalesi bulunmadan farklı bilinçlerin bir arada kaynaşması romanı çoksesli bir hale getirir. *“Dostoyevski'nin önünde açılan şey, Dostoyevski'nin monolojik düşüncesi tarafından aydınlatılan ve düzenlenen bir nesnelere dünyası değil, karşılıklı olarak birbirlerini aydınlatan bir bilinçler dünyasıdır”* (Bahktin 2020:45) Romanın çoksesli olması onun karnavalesk bağlamında değerlendirilmesinin önünü açar. Çünkü karnaval meydanında farklı özelliklere, farklı statüye sahip insanlar eşit bir düzlemde bir arada bulunurlar. Kimsenin karnaval meydanında birbirine üstünlüğü yoktur. Farklı bilinçlerin roman içerisinde bir arada kaynaşmalarının yanı sıra bu bilinçlerin birbiriyle kurdukları etkileşim de karnaval açısından önemlidir. Hiyerarşinin ve otoritenin tek söylemli yapısına karşın çoğul söylem karnavalın herkesi kapsayıcı ve bütünleyici yapısıyla paraleldir. Romanda karakterlerin birbiriyle kurdukları iletişim monolojik yapının aksine diyalojiktir. Diyaloji ile birlikte birçok karakterin birbirleriyle kurdukları etkileşim çoğulcu bir yapının oluşmasını sağlar. Karnavalda da halk samimi ve özgür bir atmosfer içerisinde birbiriyle yoğun bir etkileşim halindedir. Bu etkileşim otoritenin tek söylemini kırarak çoğulcu bir yapı meydana getirir. Bu bakımdan *Tiamat* romanında da çokseslilik ve diyaloji gibi özellikleri görmek mümkündür. Abdülhamid adlı tahtelbahir gemisinde Komutan, Mülazım, Karagümrük, Gedikli, Parlakçı, Züp, Hamacı, Hafız, Lidüdüd, Abdülkehibar, Tikibom, Çuçu gibi görevli askerler farklı özelliklere ve farklı zihin yapılarına sahip karakterlerdir. Yazar birbirinden farklı olan bu bilinçleri okuyucuya geminin içerisinde bir arada sunar. Bu karakterler romandaki konumları itibarıyla gemi düzleminde kaynaşırlar, birbiriyle etkileşime geçerler. Yazar bu karakterleri okuyucuya eşit ve tarafsız bir şekilde sunar. Her karakter kendini özgün bir şekilde ifade eder. Bu durumda karnavalın eşitlik prensibiyle bağlantılıdır. Çünkü karnavalda herkes etkin bir katılımcıdır. Hiyerarşi ve otorite karnavallarda askıya alındığı için karnaval tüm insanlığı kucaklar. *Tiamat*'ta zabitlerin Abdülhamid isimli tahtelbahir gemisinde görev için bir arada bulunmaları, birbirleriyle olan diyalogları, birbirleri ile zaman zaman çatışma halinde olmaları, yazarın karakterleri kendi sesleriyle okuyucuya yansıtması diyalojik ve çoksesli bir yapının varlığına işaret etmektedir. Roman içerisinde Komutan ve Mülazım'ın Karagümrük ve Hamamcı'nın, Züp ile Hafız'ın birbirleri ile olan çok yönlü iletişimleri diyalojiye, romanın birçok karakteri içerisinde barındırması ve bu karakterlerin kendilerini bağımsız bir şekilde ifade etmeleri çokseslilik kavramına örnektir.

Tuhafliklar, Skandallar ve Eksantrik Durumlar

Tuhaf ve eksantrik durumlar, edebi metin içerisinde yaşamın normal akışını bozan, durağan yaşamı ters-yüz eden beklenmedik sahneler, ani olaylar, uyumsuz ve uyuşmaz sahneler için kullanılan bir kavramdır. Bilindiği üzere karnaval normlara karşıdır, yaşamın durağan ve sakin akışını bozan bir yapıya sahiptir. Karnavallarda tüm unsurlar beklenmediktir, bu şenlikler belli bir plana bağlı olarak gerçekleşmezler. Karnavallarda gerçekleşen yeme-içme törenleri, yarışmalar, tahttan indirme – tahttan çıkarma törenleri normları arka plana alan ve süreç içerisinde gelişen sıra dışı eylemlerdir. *“Tüm alışılmadık yönleriyle karnaval dünyası, dışarının perspektifinden tuhaf ve uygunsuz görülür. Tuhaflik ve uygunsuzluk yaratacak uygulamalar , karnaval esnasında kasti olarak öne çıkar”* (İlim,2017:156) Bahtin karnaval esnasında ortaya çıkan bu durumları edebi eserlerde skandallar,tuhafliklar ve eksantriklikler olarak nitelendirmektedir. *“Skandallar ve tuhafliklar dünyanın epik trajik bütünlüğünü bozar; insan ilişkilerinin ve olayların değişmesi normal seyirinde bir gedik açar; insan davranışını, onu önceden belirleyen normlardan ve güdülerden özgürleştirir”* (Bahktin,2020 :178) Skandalları bu yönüyle karnavalesk olarak gören Bahktin, Dostoyevski'nin eserlerindeki normal akışı ters-yüz eden olayları, yersiz, uyuşmaz durumları, sıra dışı olan sahneleri skandal kavramıyla ilişkilendirmiştir. *Tiamat* romanında da bu şekilde yaşamın durağan akışını sekteye uğratan, yersiz, sıra dışı, beklenmedik birçok sahne bulunmaktadır. Abdülhamid isimli tahtelbahir gemisinin mürettebatı bir düşman gemisini ele geçirir. Fakat ele geçirdikleri gemide canlı kimse yoktur. Geminin etrafı cesetlerle doludur. Bu durumu gören askerler kısa bir şok geçirirler.

“Yürekler ağızda, tahtelbahir ateşçisi Arap'ı hem zenci atalarından ve hem de kömür isinden kül beyaz kesilmiş halde ,yerde takıldığı ikinci cesede bakarken gördüler Hamamcı bir zampananın kollarına ipek gecelik misali yığılmış bir kız gibi kendisini kapıldığı korkuya teslim etmiş, durmadan bağıryordu : Her yerdeler ! Her yerdeler! Dönüp baktıklarında Hamamcı'yı yerdeki beş cesedin ortasında dikilmiş gördüler” (Anar 2022: 26-27).

Askerlerin ganimet ve esir alma ümidiyle ele geçirdikleri geminin tamamen cesetlerle kaplı olması bir skandal sahnesi olarak yorumlanabilir. Çünkü geminin cesetlerle dolu olması askerler için beklenmedik ve ani bir olaydır. Çok yersizdir ve askerler bu durum karşısında şok geçirerek uyuşmazlık göstermişlerdir. Karakterlerin ve okuyucunun beklemediği ve şaşırtıcı olan bu sahne yazarın kurguladığı skandal bir sahnedir. Romandaki diğer bir skandal sahnesi, Gedikli'nin kolunun kopma sahnesidir. Askerler ele geçirdikleri düşman gemisinde bir sandık bulurlar. Sandığın içinde altın olduğunu zannederek büyük bir gayretle sandığı açmaya çalışırlar. Sandığın kapağını levye ile biraz açmayı başardıktan sonra Gedikli kolunu sandığın içine yerleştirir. Sandık aniden tekrar kapanınca Gedikli'nin kolu kanlar içinde kopar.

“İşte bu şahıs, izin ister gibi Kumandan'a baktıktan sonra sağ kolunu olduğu gibi altını sandukanın içine soktu.”Bir şeyler var burada, diye mırıldanırken boşluğa bakan gözlerine bakılırsa, dokunduğu şeyi zihninde canlandırmaya çalıştığı belliydi. Ama işte bu sırada sanduka, levyelerin uçlarını parçalayarak güim diye ansızın kapanınca kopan kolundan kan fışkıran adam, feryatlarla yere yığıldı” (Anar 2022: 30).

Burada yazar tarafından kurgulanmış başka bir tuhaf sahne görülmektedir. Sandığın içindeki altınları almak ümidiyle uğraşan Gedikli'nin beklenmedik ve ani bir şekilde kolunun kopması, gemideki durağan yaşam akışının ters-yüz edilmesi, Kumandan ve diğer askerlerin yersiz bu olay karşısında şaşkınlıklarını eksantrik başka bir sahnedir. Yazar bu şekilde sıra dışı bir

durum yaratmış ve okuyucuyu uyuşmaz bir sahne ile baş başa bırakmıştır. Gedikli kolu koştuktan sonra tedavi edilir ve yatakhaneye götürülür. Fakat bir süre sonra Gedikli ortadan kaybolur. Ondan geriye sadece kolu kalmıştır. Askerler Gedikli'nin kolunu fırına atarak yakmak isterler fakat kol canlanır ve onu fırına atmak isteyen Karagümrük'ün bileğini sıkarak onu zor duruma düşürür. Bu tuhaf olaylar gerçekleşirken askerler korkudan ve şaşkınlıktan Karagümrük'e yardım edemezler. Karagümrük çok zor bir şekilde kolu fırına atmayı başarır.

“Yaralının kolu. Kendisi yok. Gitmiş! Anladınız mı? O yaralı, yarı uyuklu, yarı şuurlu, bir adım bile atamayacak adam, izahsız bir şekilde gitmiş! ” Ardından Karagümrük'e dönüp, “Şu kolu al, kazan dairesine götür de yaksınlar” dedi.... Ancak zabitanın o andaki suskunluğunu olumlu cevap telakki eden aşçı kol saatinin kayışını çözmeye yeltenirken cansız sandığı o el, bileğini ansızın sınıksız yakalayınca “Al-laaaag” diye bir korku feryadı koyuverecek... El, Karagümrük'ün bileğini bırakmıyor, korkudan donakaldıkları için kimse yardım edemiyordu” (Anar 2022: 53-55).

Kolu kopmuş birinin olayın hemen sonrasında kaybolması mantığa aykırı ve beklenmedik eksantrik bir durumdur. Yazar karnavalesk olarak akıl ve mantığı devre dışı bırakarak yersiz bir kriz durumu kurgulamıştır. Tuhaf, uyuşmazlık gösteren ve mantıkla izah edilemeyen bu kısım da skandal olarak görülebilir. Sonrasında kopmuş kolun canlanarak Karagümrük'e saldırması ve onun bileğini sıkması da ani bir kriz durumu ortaya çıkar. Bu sahnede kolun canlanması beklenmedik, tuhaf ve uyuşmaz bir durumdur. Kopan bir insan uzvunun canlanması beklenen bir durum olmadığı gibi aniden gelişerek durağan yaşamın akışını bozmuştur. Askerlerin bulunduğu resmi bir gemide böyle skandalların görülmesi yazarın hiyerarşiyi ve normları da askıya aldığı gösteren bir durumdur. Resmîyetin, otoritenin ve hiyerarşik düzenin bulunduğu böyle bir ortamda yazarın kurguladığı bu skandal sahneleri hiyerarşinin ve normların askıya alındığını da gösterir. Hiyerarşi ve normların askıya alınması karnaval kuramının en belirgin özelliğidir. “Denilebilir ki karnaval , resmi bayramların aksine .. geçici bir özgürleşmeyi kutlardı; tüm hiyerarşik rütbelerin, ayrıcalıkların, normların ve yasakların üstünü çizerdi” (Bahktin,2019:35) Bu olayların devamında Gedikli'nin bedeninin sandığın içinde olduğu anlaşılır, sandığın içindeki garip bir canavar zabitanın kemiklerini kırarak onu vahşi bir şekilde yer. Sonrasında sandığın içinden bir yaratık çıkar. Bu yaratık daha önce kimsenin görmediği bir varlıktır. Bu tuhaf canavar garip sesler çıkararak zabitanlara saldırır, bazılarını vahşice öldürür. Geminin kumandanı onu görünce ödü koparak can verir. Mülazım'ın gayretleriyle canavar geminin bir odasına hapsedilir.

“Çakıp duran elektrik arklarının ışığıyla, ta içte cenin vaziyetinde sıkışmış tek kollu arkadaşını gördü. Bu zavallı Gedikli hırıltılı sesiyle , “ Yardım et” diye mırıldanmıştı ki kütürdeyip ezilen bir beden şapırtı sesiyle, Kral dehşet içinde kalıverdi... Sonunda sandığın dibinde kolları , bacakları ve diğer azalarıyla ufak tefek ama tıknazca bir nesne belirir gibi olmuştu....Çok geçmeden hazne, tıpkı matbaa gibi tıknaz ve nemrut suratlı o sabunsu yaratığı satırlar ve sütunlar halinde topyekun ortaya çıkarmıştı..... Komutan, o tıknaz yaratığın korkunç çığlıklar atarak, küçük topuklarını vura vura tam da üzerine koşturduğunu gördüğü an, göbeğinde pıt diye bir şey hissetti. Gözleri karardı. Camı ve ruhu artık gitmiş halde, külçe gibi yere yığıldı. Öd kesesi patlamıştı” (Anar,2022: 64-65;66-74).

Gedikli'nin kaybolan bedeninin garip bir şekilde sandığın içine gitmesi mantık dışı ve sıra dışı bir olay olarak skandaldır. Öte yandan sandığın içinden ilginç bir şekilde canavarın

çıkması ve zabitleri öldürmesi, komutanın aniden ortaya çıkan canavarı görünce yaşamını yitirmesi anormal vakalar olarak eksantrik anlardır. Yazarın karnavalesk bir biçimde anormal, yersiz vakaları roman içinde kurgulaması aslında bir nevi de başkaldırı olarak görülebilir. Çünkü normları askıya almak, anormal olanı öne çıkarmak ve bu kadar fazla trajik vakayı parodik olarak karnaval neşesi ile okuyucuya sunmak yazarın resmîyete ve ciddiliğe karşı bir duruş sergilediğini de gösterir. “Üzücü ve korkutucu, ciddi ve önemli olan her şey, en hafiften en ağıra doğru neşeli tonlarda aktarılırdı.” (Bahktin,2019:248) Diğer bir skandal sahnesi zabitelerin canavarla mücadelesi sırasında geminin altında patlayan derinlik bombası ile büyük bir sesin duyulması ve askerlerin çoğunun yaralanmasıdır. Gerçekleşen bu patlama da askerler tarafından beklenmedik ani ve yersizdir. Tüm zabitelerin odak noktası yaratık iken gemide böyle bir patlamanın yaşanılması ve askerlerin yeni bir kaosa sürüklenmesi karnavalın kendine has kaotik karmaşık düzeniyle paraleldir. Çünkü karnaval kozmosa karşıdır, düzen resmîyetin ve otoritenin bir sonucudur. Karnavallar resmi yaşamı askıya aldıklarından karmaşık ve kaotik bir yapıda ortaya çıkarlar. Romanda belirtilen bu skandalların hepsi beklenmediktir, anidir, yersizdir ve anormal sahnelerdir. Bu özellikler bu sahneleri normal yaşamın akışından çıkarmakta ve kaotik karnaval düzlemine eseri yaklaştırmaktadır. “Bununla sıra dışı bir durum yaratılır, sıradan yaşamın bütün koşullarından, durumlarından, sorumluluklarından ve yasalarından kurtulmuş bilincin hayatı, hayatın ötekisindeki hayattır.”(Bahktin 2020:206) Sonuç olarak *Tiamat* romanında görülen bu skandallar tuhaf, sıra dışı, yersiz beklenmedik ve anormal sahneler olması dolayısıyla karnavalın resmîyeti,durağanlığı ve normallığı askıya alan yapısıyla örtüştüğü için karnavalesk olarak tanımlanabilir.

Grotesk

Mihail Bahktin *Rabelais ve Dünyası* adlı doktora tezinde grotesk kavramına ait bir bölüm ayırmıştır. Bahktin çalışmasının bu kısmında G.Schneegans’ın grotesk anlayışını sorgular, onun groteski olumsuz uygun olanı abartma ve karikatürize etme şeklinde anlamlandırmasını yetersiz bulur ve onu eleştirir. Çünkü o groteskin müphemliğini ve folklorik kökenini yok saymıştır. (Bahktin 2019: 319) Bahktin groteski var olan insan bedeninin dünyaya açılımı ve eksiklerin vurgulanması olarak görülür. İnsan vücudundaki üreme ve dışkı organları insanın dünyaya bir nevi açılımını sağlar. Ağız, göz ve burun gibi organlara da bu bağlamda bakılması gerekir. Grotesk beden algısının tanımını yapmak güçtür fakat var olan bedenin eksik ve kusurlu yanlarıyla beraber abartılarak dünya ile kaynaştırılma çabası olarak görmek yanlış olmayacaktır. Grotesk bedende önemli olan vurgudur ve bu vurgulama şekli sıra dışı şekilde yapılarak insanın var olan algısını sarsmak burada önemlidir. Bahktin groteski folklorun bir uzantısı görmeye beraber , bir itibarsızlaştırma ve özgürleştirme aracı olarak görür. (Bahktin, 2019 s.319) Groteskin karnaval ile sıkı bir bağlantısı vardır. Karnavallarda görülen farklı maskeler,ilginç kostümler,insan bedeninin samimi bir karnaval ortamı içerisinde görünümünü bakımından grotesk bağlamında önemlidir. Grotesk görüntülerin, karnavalların özgür ortamında daha fazla ortaya çıkmaları da bu bakımdan önemlidir. Karnaval kuramında sıra dışı, anormal olan ön plana çıkar, bu sebeple grotesk karnavalla iç içedir. “Karnavallaşma, hazır içeriğe dayatılan dışsal ve hareketsiz bir şema değildir; daha çok olağanüstü esnek bir sanatsal tahayyül biçimidir; yeni ve şimdiye dek görülmemiş şeylerin keşfedilmesini sağlayan bir bulgulara ilkesidir ” (Rızvanoğlu, 2016 :15) İhsan Oktay Anar’ın romanlarında da grotesk imgelere sıklıkla rastlanır. Karakterlerin bedenlerindeki eksikler, kusurlar ve bunların abartılı görünüşleri itibarsızlaştırılarak okuyucuya sunulur. “Anar’ın bütün romanlarında deforme olmuş, melezleşmiş, canavarı ve eksik bedenlere rastlamak mümkündür. İlk olarak insan

bedenin hayvan ve cansız nesnelere difüzyona uğrayarak başkalaştığı ve iki farklı formu aynı bedende vücuda getiren grotesk beden örnekleri en sık karşılaşılan melez beden imgeleridir” (Koçyiğit,2017:40) *Tiamat* romanında da yazarın birçok grotesk tasviri görülmektedir. Romanda askerlerin düşman gemisini ele geçirdiklerinde gördükleri cesetlerin tasvirleri bu bağlamda değerlendirilebilir

“Cesede eğilip kafasına tak tak vurarak incelediğine göre içlerinden en gözü kara olan Daz, kalın sesiyle kumandana ‘‘Kafası delinmiş, içi boş ‘ ‘ dedikten sonra şu sözleri herkesi dehşet içinde bıraktı: ‘‘Baksanıza beyni kafasından adeta fıskırıp her yere saçılmış !’’ (Anar, 2022:38).

Burada kafa uzvunun delinmesi ve kafa içindeki organların dışarı sızması abartılı bir anlatımla sunulmuştur. Özellikle baş kısmındaki organlarının eksikliğinin vurgulanması da Bahktin’in eksik ve yetersiz grotesk imge anlayışına da uygunluk göstermektedir. Ek olarak çevredeki askerlerin bu görüntüyü dehşet ve şaşkınlıkla karşılaması da grotesk imge anlayışıyla bağdaşır.“*Grotesk bedenler ilk görüldüklerinde korkunç, şaşkıncı ve tuhaf olurlar*” (Koçyiğit 2017: 58) Eserde diğer bir grotesk imge ise Gedikli’nin kolunun kopması sahnesidir. Gedikli sandığı açmaya çalışırken sandık kapanır ve zabitanın kolu kopar. Daha sonra bu kol tek başına canlanır ve hareket eder(Anar 2022: 57,58) Kopan insan uzuvları bedende oluşan bir eksikliği ifade eder. Bu insan için artık bir yoksunluk hale gelir. Bahktin’in belirttiği gibi grotesk imgelerde yoksunluk, eksiklik önemli bir yer işgal eder.Ek olarak bunu bir itibarsızlaştırma olarak görmek de mümkündür. Çünkü uzvu kopan kişi artık kusurludur, değersizleşmiştir.Tacı indirilmiştir. Karnaval kuramında taç alma beddua,sövgü,gülünç duruma düşürme veya bedende eksilmenin vurgulanması ile de mümkün olabilir. Buradaki kopan kol uzvu yoksunluğu, eksikliği abartılı bir şekilde yansıtarak grotesk imge anlayışına uygunluk göstermektedir. Çeşitli biçim bozuklukları gebeliğin ve doğurucu gücün arazlarıdır.Bir alaşağı etme ve yenilenme neşeli bir dönüşümdür (Bahktin 2019:115) Askerin kolunun kopması arkadaşlarında korku, dehşet ve şaşkınlık duygularını da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan da groteskin müphemliğini yansıtmaktadır. Eserin devamında sandıktan çıkan canavarın bedeni yazar tarafından grotesk bir şekilde tasvir edilir

“Sonunda sandığın dibinde kolları, bacakları ve diğer azalarıyla ,ufak tefek ama tıknazca bir nesne belirir gibi olmuştu.Öyle ki mide ve ciğer gibi organları hatta kıpırdayan kalbi içinde akaduran kanı, daha şimdiden ayan beyan görmüyordu... Yaratığın göz yuvaları bomboştur. Sonuna kadar açık ağızda ise ,alt ve üst çeneler boyunca dişler yerine , delikli minik üfleçler sıralıydı ”(Anar,2022 : 65-66).

Öncelikle canavarın kolları ve bacakları tıknaz ve küçük bir biçimde tasvir edilmiştir. Kollar ve bacaklar insanın dünyaya açılımını sağlayan, hareketi teşkil eden uzuvlardır. Yazar bu uzuvları ufak tefek olarak tanımlayarak bedendeki bir eksikliği vurguluyor. Bedenin yoksun şekilde küçültülerek yapılan tasviri bir taç alma ile beraber groteskin temel özelliğidir. Bununla beraber Bahktin küçültmenin groteskin temel ilkelerinden biri olduğunu belirtir (Bahktin,2019:380) Yaratığın kalp, mide ve ciğer gibi organlarının dışarıdan görülebilmesi de bu bakımdan ilginçtir.“Aşağıya inme, içi dışına çıkma,tersine dönme, baş aşağı olma grotesk gerçekçilik biçimlerine de içseldir” (Bahktin 2019:380). Öncelikle yazar burada normalde dışarıdan görülmesi mümkün olmayan kalp,mide, ciğer gibi organların canavarın bedeninde dışarı çıktığını gösteriyor. Görüntüleri ters-yüz ederek, yaşamı askıya alarak grotesk tasvirler yapmış oluyor. Sonrasında yapılan tasvirde yaratığın göz yuvalarının da boş olması grotesk kavramıyla ilişkilidir. Yazar canlılardaki bilinen göz imgesini kırarak göz yuvaları boş bir

canavar kurgulayarak sıra dışı bir imge oluşturmanın yanı sıra yine eksiklik ve yoksunluğu vurguluyor. Canavarın gözleri yoktur, bu bilinen algıya terstir ve abartılıdır. Bu sebeple yapılan göz tasviri grotesktir. Sonrasında yapılan sonuna kadar açık olan ağız tasviri de önemlidir. Bahktin'in grotesk anlayışında ağız yeme içmeyi sağlayan bir organ olmasının yanı sıra insanı dünya ile kaynaştıran bir yapıya sahiptir. Çünkü insan yiyip içerken dünyayla bağ kurar onunla kaynaşır. Bir yenilenme yaşar. Bu yüzden ağzın sonuna kadar açık vurgulanması da grotesk bir imgedir (Bahktin, 2019: 365).

Ambivalentler

Ambivalent, iki zıt özelliğin bir arada bulunması ve birbiriyle kaynaşmasıdır. Karnavalın hoşgörüsü içerisinde farklı niteliklere ve özelliklere sahip insanlar karnavallarda eşit bir şekilde konumlanır. İyi ile kötü, güzel ile çirkin, zengin ve fakir vb. birçok zıtlık bir arada bulunarak kaynaşır. "Karnavalın bütün imgeleri ikikatlıdır, içlerinde değişim ve krizin iki kutbunu birleştirirler: doğumu ve ölümü,kutsama ve lanetlemeyi,övgü ve hakareti,gençliği ve yaşlılığı,yukarıyı ve aşağıyı,yüzü ve kıcı, aptal ve bilgeliği" (Bahktin 2020 :189) Çünkü karnaval insanlar ve değerler arasında ayırım yapmaz, karnavalda herkes etkin bir katılımcıdır. Karnaval halkın birlikte ortaya çıkardığı bir şenliktir. "Karnaval insanlar tarafından seyredilen bir gösteri değildir; insanlar onun içinde yaşarlar herkes ona katılır ,karnaval bütün insanları kucaklar" (Bahktin 2019:33).

Karnavalın bu kapsayıcı özelliği yazar tarafından edebiyata taşınır. Yazar zıt özelliklere sahip karakterleri, değerleri veya özellikleri bir arada okuyucuya sunar. Eserde zıtlıkların bir arada bulunduğu veya kaynaştığı durumlar karnavalın ambivalent özelliği olarak öne çıkar. *Tiamat* romanında da karnavalesk unsur olarak ambivalent örneklerine rastlanmaktadır. Zabitler düşman gemisini ele geçirdikten sonra bir eğlence düzenlerler. Bu eğlencede içkiler tüketilir, çeşitli yemekler yenir. Bu eğlence sırasında iki zıt özelliğe sahip karakterin çatışmasına şahit oluruz. Bu karakterler Züp ile Hafız'dır. Batılı bir zihin yapısına sahip olan, Avrupa'da eğitim alan ve materyalist bir bakış açısına sahip olan Züp, dindar bir Müslüman olan, ağzından dua hiç eksik olmayan Hafız ile tartışır. Bu ikilinin tartışma sebepleri düşünce yapılarının farklı olmasından kaynaklanır. Züp, Hafız'ın ettiği dualarla ,onun dini anlayışıyla dalga geçer. Çünkü onun inandığı değerleri kendi içinde anlamlandıramaz. Hafız da Züp'ün içki içmesine, dine ait ön yargılarına karşı tepkilidir. Farklı iki yapısı tahtelbahir gemisinin karnavalesk düzleminde bir arada bulunur. Bu durum da ambivalent bir özellik olarak karşımıza çıkar.

"Hafız Efendinin mırıldandığı bu dua üzerine, Kumandan'ın hemen yanındaki Züp biraz fiyakalı tavırla Kumandan'a bir şeyler fısıldadı. Güldü gülecek parlayan gözleriyle bir yandan da kurban seçtiği Hafız'a bakıyordu. Kumandan'la ikisini bir gülme tutmuştu... Buraya kadar dudaklarını ısırın Züp kıs kıs gülmeye başladı... Vay! Maytap makara ha! diye söylendi Hafız, Yudum yudum votkayla aklınız dirhem dirhem eksiliyor,sizin dininiz ispiritizma, ispirotocusunuz hepiniz... Biraz zoruna gittiği için bombardımanı daha da dokundurucu ve ağır laflarla sürdürdü... Züp de sınırı aştı ve gazap ile eski defterleri açıp ikisi birbirlerine verişirmeye başladılar " (Anar, 2022 : 43-45).

Eserdeki diğer bir ambivalent özellik bir askerin hazineyi gördükten sonra sevinçten ağlamasıdır. (Anar 2022 : 29) Ağlama genel olarak insanın üzüldüğünde ortaya koyduğu bir reflekstir. İnsan, sevindiğinde güler, heyecanlanır fakat insanın ağlaması iki zıt durumun bir arada olduğunu gösterir. Tıpkı sövgü ile övgünün bir arada bulunması gibi mutluluktan ağlama imgesi de ambivalent bir imgedir. Diğer bir ambivalent unsur ise zabitlerin ele geçirdiği sandık

ile ilgilidir. Zabitlerin ele geçirdiği sandık ilk başta altın rengindedir. İki ucunda birbirini selamlayan melek heykeli vardır. Fakat bu sandığın görünümü belli bir zaman sonra değişime uğramış, altın olan rengi siyaha dönmüş, melek heykelleri kara ifritlere dönüşmüştür. Buradaki birbirini selamlayan melekler ve altın rengi masumiyeti, zenginliği ve iyiliği temsil etmekteyken siyah renk ve ifritler ise kötülüğü, korkuyu ve dehşeti simgelemektedir. Burada sandık iki zit değeri ve görünümü bir arada yansıtmakta ve ambivalent bir imge oluşturmaktadır. Karnavallarda olduğu gibi sandıkta da zit kutupların bir arada bulunduğunu görmekteyiz.

“Ganimet aldıkları altın sandığın bulunduğu yere baktıklarında donup kalıverdiler. Artık altın değil, sanki simsiyah, hatta daha bile koyu bir demirdi. Beyaza göre kara ne ise, bunun rengi de karaya göre oydu. Üstünde birbirini selamlayan o güzelim iki melek heykelciği gitmiş, yerlerine ise kükrer gibi açılmış o alaylı ağızlarından dış gösteren, pençemsi ve tırnaklı yarasa kanatlarıyla demirden sert ve kötülük kadar zifiri, iki ifrit gelmişti” (Anar, 2022 :55-56).

Eserde diğer bir ambivalent durum ise gemide zabitlerin eğlencesi sırasında bir asker olan Parlakçı'nın kadın kıyafetleri giyip, makyaj yaparak arkadaşlarını eğlendirmesidir. Parlakçı kıyafetleri dışında kadın gibi konuşur, kadın gibi davranır. Burada karnaval bağlamında iki unsur dikkat çeker. İlki bir erkek olan hatta bir asker olan Parlakçı'nın kadın kimliğine bürünmesidir. Burada kadın ve erkek yani iki zit cinsiyetin özelliklerinin bir arada sergilenmesi söz konusudur. Parlakçı'nın bedeninde hem erkek hem de kadınsı özellikler görülür. İki zit özelliğin Parlakçı'nın bünyesinde sergilenmesi de bir ambivalent unsur olarak karşımıza çıkar.

“İşte bu anda ayakyolunun perdesi açılınca, oradan çıkan Parlakçı'yı görmüşlerdi, şilepten yağmalanmış kadın makyaj ıvır zıvırıyla gözlerine masmavi far, dudaklarına kıpkızıl ruj, kirpiklerine kapkara rimel falan sürmüş, kışına bir balerin eteği, bir tütü geçirmişti. Kirli fanilasının yırtık yakasından göğüs kolları fıskırmış ve sakalıyla birleşmişti. Abartılı şekilde kırıp şuh edalarla maskaralık yapıyordu: Huğ-huuuuğ! Kocişko ! Huğ-huuuuğ! Ez beni ez! “ aşktan fenalık geçiriyor gibi gözleri baygın, bir naz feryadı, bir ‘Aaaah’ işvesi ile, onun bunun ranzasına kucağına düşüp düşüp kalkıyordu” (Anar, 2022: 50).

Tiamat romanındaki bu sahnelerde zit kutuplar bir arada görülür ve birbiriyle kaynaşır. Bu ambivalent özellikler karnavalesk olarak nitelendirilebilir.

Gülme, Şölen İmgeleri ve Sövgüler

Mihail Bahktin, *Rabelais ve Dünyası* adlı doktora tezinde gülme kavramına önemli bir bölüm ayırmıştır. Bahktin öncelikle gülmenin tarih boyunca nasıl algılandığına ve anlamlandırıldığına değinmiştir. Shakespeare, Cervantes ve Rabelais gibi Rönesans yazarlarının döneminde gülmenin ciddiyet kadar kabul gördüğünü belli bir derinliğe sahip olduğunu belirtir. (Bahktin 2019 : 92) Bu derinlik tek ve tipik olgulara gönderme yapmaktan öteye gidememiştir. O dönemde gülme ile ilgili başka bir tarz *Hippokratik Roman* anlayışıydı. Bu anlayışta gülmenin şifa verici etkilerinden, yaşama ve metafiziksel kaygıları içeren felsefi niteliği de öne çıkıyordu. (Bahktin, 2020: 85).

Bahktin'in gülmeye bakışı daha farklıdır. O gülmeyi insanı baskılayan otoritelerden ve normlardan bir kaçış, rahatlama ve yeniden canlanma olarak görüyordu. Gülme korkuyu engelleyen ve tüm sınırlamaları kaldıran bir eylem olarak öne çıkar. Gülme ile insan resmiyet ve ciddiyete karşı büyük bir zafer kazanıyor onları askıya alıyordu. İnsan bu eylemi sınırlama olmaksızın belli günlerde yapabiliirdi. Bu günler de karnaval yaşamının olduğu günlerdir.

Karnavallarda resmi yaşam askıya alınır, gülme ile her konuda şaka yapılır, her şeyle alay edilebilir, böylece tüm sınırlar kaldırılırdı. Müstehcen şakalar, oynanan oyunlar, sövgüler, beddualar ile birlikte alınan alkolün de etkisiyle karnavallarda gülme eylemi önemli bir rol oynardı. Buna dayanarak diyebiliriz ki gülme eylemi karnavalın ayrılmaz bir parçasıdır, insan gülme ile sınırları aşar, otoriteyi ve hiyerarşiyi askıya alabilirdi. Edebiyatın karnavallaşmasında da eserdeki gülme sahneleri önemli bir yer tutar. Karakterler gülme ile gündelik yaşamı, hiyerarşiyi ve normları askıya alabilir, karnavalın kendine has samimi atmosferine katılabilir. Alper Akçam da gülmenin karnaval geleneğinin en önemli ögesi olduğunu ve romanın yapısına da karnaval yapısıyla girebileceğini belirtir. (Akçam 2018:42) *Tiamat* romanında da gülme sahnelerine oldukça fazla rastlanır. Önceki ambivalent bölümünde bahsettiğimiz, Züp ile Hafız'ın tartışma sahnesinde, Züp ile Kumandan'ın gülme sahneleri ayrıntılı olarak verilir:

“Züp Kumandan’a bir şeyler fısıldadı, güldü gülecek parlayan gözleriyle bir yandan da kurban seçtiği Hafız’a bakıyordu.Lafını tamamlayınca Kumandan’la ikisini bir gülme tutmuştu...Buraya kadar dudaklarını ısırarak Züp nihayet kendini koyuvererek, işte o anda sümük tükürük saçırıp ansızın patladıktan sonra kıs kıs gülmeye başladı.Suratı boğulacak halde incecik bir sesle fıkırdıyor, bir yandan da gözlerinden yaş fışkırtıyor... Sonunda başını geriye atıp bu kez kakhahalar atarken, diğer yandan da neşesinden masayı güm güm yumruklayıp porselen tabakları zangırdattı” (Anar, 2022: 44).

Resmi bir ortamda ve askeri düzenin sahip olduğu bir hiyerarşi düzleminde yer alan gemide, Züp ile Kumandan gülme ile bu ciddiyeti ve resmiyeti askıya alırlar, gündelik yaşamı ters-düz ederler. Bu eylemi yapan kişilerin Kumandan ve Züp gibi rütbeli kişiler olması da ilginç bir detaydır. Gemide genellikle stresli ve zor günler geçiren bu zabıtlar kendilerini bu zor durumlarda baskırlar. Fakat belli aralıklarda yiyip içerek ve gülmekle kendilerini rahatlatırlar. Bunun karnavalesk bir davranış olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Bahktin de insanların belirli günlerde rahatlama ihtiyacı duyduğunu ve karnavalların bu bağlamda insanı özgürleştirdiğini belirtir (Bahktin,2019:100) Romandaki diğer bir gülme sahnesi ise zabıtların sandığın renginin ve şeklinin değiştiğini gördükten sonradır. Zabıtlar, sandığın renk ve şekil olarak değiştiğini gördüklerinde endişelenirler ve büyük bir korku yaşarlar. Ardından büyük bir sessizlik olur ve zabıtlar birden kakhaha atıp gülmeye başlarlar.

“Karagümrük azmedip gayret ve sebat ile, zoraki de olsa kıkırdamayı başardı ama hemen kesti... Derken biri, nihayet bir ikincisi daha kıkırdadı.. Bu esnada Hamamcı'nın pantolonunu içinden bir ses geldiğinde arkadan biri sinirden patlayıp kıs kıs gülmeye başladı ve hepsinde zemberek koyuverildiği için kakhahaları bastılar... Gülmekten herkesin gözlerinden yaş gelmiş, suratlar kıpkırmızı olmuştu” (Anar 2022: 62,63).

Karnaval ortamında korku, gerilim ve nefret gibi neşeyi ve samimiyeti ortadan kaldıran duygular gülme ve mizah ile aşılar, karnavalın kendine has, herkesi kucaklayan samimi atmosferi ortaya çıkar. Bu sahnede de bir kriz ortamındaki kaygılı insanların bu durumu karnavalesk bir gülme ile aştığını görüyoruz. Bir sonraki gülme sahnesi ile sandığın içinden çıkan canavarın kakhahasıdır. Sandıktan çıktığı gibi kakhaha atarak zabıtlere saldırır. Sürekli kakhaha atan bu tuhaf varlığın yazar tarafından gülme bağlamında yansıtılması da önemlidir.

“İşte can ve ateşle dolu olarak artık dimdik olduğu halde ‘Ëëëëëë! Ëë-ğë,ğë,ğë,ğëëë” diye kötülük dolu bir sevinç çığlığı attı... Ëë-ğë-ğë! Ëëğ! Ëëëëëëğ!’ diye dehşetengiz bir nara koyuveren yaratık” (Anar, 2022: 68).

Yaratığın nedensiz yere birden sandıktan çıkması,zabitleri korkutup onlara zarar vermesi ve bunu gülererek yapması karnavalesk bir bağlamda değerlendirilmelidir. Çünkü karnavallar kaos ortamlarında, beklenmedik ve tuhaf olayların olduğu bir mecra olduğu gibi, neşenin ,gülmenin eksik olmadığı bir şenlik çeşididir. Yaratığın gemiyi kaosa çevirip,zabıtlere zarar verirken bunu gülererek gerçekleştirmesi yersizdir , beklenmediktir , anlamsızdır. Gemiyi kaosa, korkuya ve endişeye sürüklemesinin dışında yaratığın bunu kahkaha atarak yapması karnavalların belirgin bir özelliğidir. Romanda gülmenin vurgulandığı başka bir sahne ise zabitlerin düşman gemisini vurduktan sonraki sevinçlerinde görülür“*Afrika ormanlarındaki hayvanatın atabileceği çığlık ve kahkahalar koyuveriyor, ağızlarına iki parmak sokup papağan ıslıkları öttürürlerken, elleri böğürlerinde yahut kasıklarında, fil böğürtüleri veya maymun kakırtıları ata ata, azıta abarta kahkahalarla gülüyorlardı*” (Anar, 2022:85)

Genel olarak *Tiamat* romanında gülme eylemi karnavalesk bir biçimde korkuyu, endişeyi ve stresi aşmak için karakterlerin başvurduğu bir eylem olarak görülmektedir. Askeri bir gemide zabitler, gündelik yaşamlarını gülme ile ters-yüz etmişler ve karnavalın samimi atmosferini gemiye taşımışlardır. Romanda görülen diğer bir karnavalesk unsur ise şölen imgeleridir. Karnavallar, insanlığın kısa süreli de olsa yaşamdan uzaklaştığı ve mutlu olduğu bir eğlenceydi. Bu eğlence de abartılı yeme içme eylemleri de görülürdü. Yasaklar askıya alındığı ve karnavallarda bol miktar bulunduğu için içki yoğun bir şekilde tüketilir, başta et olmak üzere çeşitli yiyecekler çok fazla miktarda tüketilirdi.

“Söz konusu olan her gün evlerde yenen, tek tek insanlar tarafından tüketilen yiyecek içecekler değil, popüler bir şenlik tüm dünyanın davetli olduğu bir şölendir.Bu imgelerin her birinde,bolluğa ve evrensel ruha yönelik fevkalade bir arzu göze çarpar...Yeme ediminde , beden ile dünya arasındaki kısıtlamalar, beden tarafından aşılır; beden dünya karşısında zafer kazanır,düşmanını alt eder” (Bahktin, 2020 : 296-297).

Bahktin’in burada karnavallardan bahsettiğini anlamak çok zor değildir. Çünkü burada Rabelais’in eserleri bağlamında bir çözümleme yapmaktadır. Rabelais’in ise eserlerinde karnavallara atıf yaptığı birçok bölüm vardır. Bahktin Rabelais’in yaşamında birçok karnavala katıldığını belirtmektedir. *Tiamat* romanında da çeşitli şölen imgeleri ile karşılaşırız. İlki mürettebatın düşman gemisini ele geçirdikten sonra kutlama yaptıkları sahnedir

“Karagümrük ve yamağı, porselen çorba kâsesi ile servise geldi... Sığır etinden sonra şilepten alınan o muzlardan bolca, biralardan da şişe şişe getiren Karagümrük... Hafız hariç hepsi votka kadehlerini kaldırıp bir dikişte bitirdi...Yaşa! Varol! sesleriyle kadehler aşk ve ıstıraba kaldırıldı...Bu sırada Karagümrük yanakları şişmiş halde , tepsi içinde muzları getirmişti.. Az önce çorba servisi yapılan kase bir silindikten sonra ananas dilimleri içine boşaltılmıştı.. Ardından sularını sakalından akıtarak ananas dilimini ıştahla ısırmıştı,diğerleri de öyle yaptılar.” (Anar, 2022: 39-42).

Burada zabitlerin beraber yeme-içme edimi yaptıkları görülür, Bira, votka gibi alkol ürünlerinin yanı sıra çorba, sığır eti, muz ve ananas gibi çeşitli yiyeceklerin bolca tüketildiği yazar tarafından bize aktarılır. Burada bolca tüketme vurgusu karnaval bağlamında değerlendirilebilir. Çünkü karnavallarda belirli bir sınırlama yoktu yiyecek ve içecekler bol miktardaydı ve çok fazla tüketiliyordu. Ayrıca yeme-içme eylemiyle beden sınırlarının aşıldığı ve gündelik yaşamın kısa da olsa tersine çevrildiği görülür. Bu yemek sırasında zabitlerin türküler söylemesi, birbirlerine şakalar yapıp eğlenmeleri de karnavalın doğası ile

örtüşür. Bütün değişkenleriyle şölen, bu mutlak şekilde korkusuz ve neşeli hakikat için en tercih edilir ortamdı (Bahktin, 2020:299) Eserdeki diğer şölen imgesi ise mürettebatın düşman gemisi tarafından saldırıyı bekledikleri sırada görülür

“Derken ,mutfakta kızgın tavaya atılan kavurmanın cızırtısı işitildiğinde, Hamamcı herkese kalaylı bakır sahanlarla birlikte, birer limon ve küflü somunlar dağıtılıyordu.. Çok geçmemişti ki, kimsenin konuşmadığı o sırada sadece, iştahlı ağız şapırtıları ,sahanlara sürtünen madeni kaşıkların tungırtıları, geğirme ve bazı öksürükler duyulmaya başlandı..” (Anar, 2022:106-107).

Bahktin, yeme içme eylemlerinin grotesk bir boyutunun olduğunu söyler. Çünkü, insan ağızıyla yeme içme eylemini gerçekleştirir ve bu şekilde dünyayla bağ kurar, kendini yeniler ve zenginleştirir. (Bahktin 2020:295) Zabitlerin verdikleri molada yedikleri yemekte bu bağlamda değerlendirilebilir. Yorgun olan zabitler yeme içme edimiyle birlikte dinlenirler, güç depolarlar ve kendilerini bir süre yaşamın akışından koparırlar. Zabitler girişecekleri savaş öncesinde böyle bir şölenle grotesk bir biçimde var olan dünyayı yenilerler, onunla yaşamı tersine çevirerek iletişim kurarlar. Bu şölen imgesi de grotesk özelliklerinin yanı sıra zabitlerin, yaşamın durağan akışından koparak dünyalarını yenilemeleri bakımından karnavalesktir. Romanda dikkat çeken başka bir unsur beddualar ve sövgülerdir. Bahktin sövgüleri yani edepsiz ve hüremetsiz sözleri bir itibarsızlaştırma, taç alma ve yenilenme olarak görür (Bahktin, 2020:43) İtibarsızlaştırma ve taç alma karnavallarda sıklıkla rastlanan durumlardır. Karnavallarda hiyerarşi ve normlar askıya alındığı için kurum veya kişiler hakkında rahat bir biçimde sövgüler yapılabilirdi. Bu sövgüler neşeli bir atmosferde yapılıyor ve hitap edilen kişinin tacı yere indiriliyordu. Böyle bir itibarsızlaştırma alaycı bir şekilde yapılıyor gülme ile durağan yaşamın dışına çıkılıyordu. Bu bakımdan Bahktin’in hüremetsiz sözler veya sövgüler olarak nitelendirdiği bu sözler kişinin tacını aldığı, kişiyi itibarsızlaştırdığı ve gülme unsurunu ön plana çıkarttığı için karnavalesk bir nitelik taşımaktadır. *Tiamat* romanında da bu tür hüremetsiz sözler bulunmaktadır.

“Tekiçınatekme akarlı kokarlı aşiftenin cerahatli adet bezi tıklı çeyiz sandığı seni... Sen ise cadı kazanında tiksindiğin bir tek kıl çıkmış gibi, bu kusturucu bulamaçtan sadece şu eşek makatından çıkma kahrolası çivileri itinayla cimbızlayıp zihnime sokuyorsun. İt işi domuz derisi!... ”(Anar, 2022:30-105).

Burada erkek olanı kadına benzetme, cinsel yönden aşağılama, hayvana benzetme gibi tarzlarda çeşitli sövgüler görülmektedir. Bu sövgülerle hitap edilen kişiler aldığı hakaretlerle itibarsızlaştırılmış, sıradanlaştırılmıştır. Alay ile beraber aşağılama niyeti içeren bu kelimeler sövgü kelimeleridir. Otoriteyi temsil eden ve hiyerarşik bir düzenin olduğu gemide bu tür sözler normları askıya almakla beraber yaşamı tersine çevirmiştir. Pazar dilinin içerisinde bulunan sövgüler karnavalın içinde görülen ifade biçimleridir. Bu yüzden romanda görülen bu sövgüler karnavalesk bir bağlamda değerlendirilebilir.

Sonuç

Mikhail Bakhtin’in karnaval kuramı Avrupa’nın gayriresmi halk şenliklerinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu şenliklerde kurallar ve denetim içerisinde devam eden rutin yaşam askıya alınarak geçici olarak özgürleştirici karnaval yaşamına geçiş yapılır. Karnaval yaşamında otorite, hiyerarşi ve normlar devre dışı bırakılarak kaosun hakim olduğu samimi bir atmosfer ortaya çıkar. Karnavallarda türlü tuhafıklar, eksantrik durumlar ve skandallar yoğunlukla gözükmekte, gülmenin her alana yayıldığı bu şenliklerde herkesin katılımcı olduğu eşit ve çoğulcu bir yapı bulunmaktadır. Eksik ve abartılı beden imgelerinin sergilendiği karnavallarda resmiyet ve ciddiyet içeren her unsur alaya alınarak itibarsızlaştırılır, birbirlerine zıtlık içeren

unsurlar bir arada bulunur. Halk diline ait sövgü, beddua ve küfürlerin rahatlama ve itibarsızlaştırma için sıkça kullanıldığı karnavallar anormalliklerin ve aykırılıkların abartılı bir şekilde görüldüğü organizasyonlar olarak tanımlanabilir. Karnavalların yukarıda belirtilen özelliklerinin edebiyat eserine aktarılabilceğini söyleyen Bakhtin bu durumu edebiyatın karnavallaştırılması olarak adlandırmaktadır. İhsan Oktay Anar'ın 2022 yılında yayımlanan Tiamat romanı Komutan, Mülazım, Karagümrük, Gedikli, Parlakçı, Züp, Hamamcı, Hafız, Lidüdü, Abdülkehribar, Tikibom, Çuçu farklı özelliklere sahip bilinçler olarak eşit bir şekilde aynı mekanda bulunmakta ve birbirleriyle çeşitli etkileşimler sayesinde kaynaşmaktadır. Bu durum karnavalın çokselslilik özelliğiyle bağdaşmaktadır. Romandaki karakterler dil aracılığıyla birbirleriyle iletişim kurmaktalar, bu iletişim sırasında diyaloglar etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Diyaloji olarak adlandırılan bu durum da romanı tekil söylemden çoğulcu söyleme taşımaktadır. Romanda birbirine zıt olan kavram ve unsurlar bir arada sergilenmekte ve aynı düzlemde kaynaşmaktadır. Ambivalent olarak adlandırılan bu duruma romanda sıklıkla rastlanmaktadır. Farklı ideolojilere sahip olan, karakter olarak büyük farklılıklar gösteren Züp ile Hafız'ın gemi içerisinde sürekli tartışmaları ve aynı düzlemde bulunmaları, ele geçirilen sandığın melek ve şeytan gibi birbirlerine zıt özellikler içeren özellikleri içerisinde barındırması, Parlakçı karakterinin bünyesinde kadın ve erkek cinsiyet özelliklerini sergilemesi bu duruma örnektir. Romanda görülen grotesk beden imgeleri de karnavalesk özellikler sergilemektedir. Eksik, tuhaf ve abartılı vücut imgelerini grotesk beden çerçevesinde yorumlamak mümkündür. Bunun dışında sindirim ve boşaltım sistemi organları da insanın dünya ile temasını sağlayan organlar olarak farklı formlarda tasvir edilerek grotesk beden imgesi içerisinde yer alabilirler. Romanda içi delinmiş boş kafalar, Gedikli'nin kopan kolu, sandığın içinden çıkan canavarın içi boş göz yuvaları, dışarıdan görülebilen tuhaf iç organları tıknaz ve garip bedeni grotesk beden imgelerine örnektir. Romanda karnaval yaşamına uygun olarak beklenmedik, aniden gelişen tuhaf olaylar vuku bulmaktadır. Ele geçirilen gemideki herkesin garip bir şekilde ölü bulunması, Gedikli'nin kopan kolunun ortadan kaybolması, ele geçirilen gemiden getirtilen sandığın içinden acayip bir canavarın çıkması, canavarın birkaç askeri yemesi, diğer gemiden alınan çivilerin etkisiyle gemideki birçok kişinin bilinmeyen bir gücün etkisine girerek arkadaşlarına saldırması, öldürülen askerlerin çivilerin etkisiyle canlanması gemi içerisinde gerçekleşen tuhaf ve eksantrik olaylara örnektir. Karnaval yaşamında oldukça baskın olan gülme eylemine de romanda çok sık rastlanır. Askerler gemi içerisinde sürekli alaya alma, sakalaşma gibi eylemler görülmekte bu eylemlerden sonra karakterlerin sıklıkla güldüğü görülmektedir. Gemi içerisinde askerlerin birbirine karşı beddua, sövgü ve küfür sözcüklerine başvurarak karnavalın gayriresmi halk dilini kullandıkları görülür. Sonuç olarak Tiamat romanı içerisinde karnaval yaşamının; diyaloji, çokselslilik, grotesk beden imgeleri, ambivalentler, tuhaf ve eksantrik olaylar, beddua ve sövgüler, gülme eylemi gibi özellikleri net bir şekilde görülmektedir. Yazar bu özellikleri eserine taşıyarak edebiyatı karnavallaştırmıştır.

KAYNAKLAR

- Akçam, Alper (2018), *Türk Romanında Karnaval*, Ankara: Abis Yayınları.
- Anar, İhsan Oktay (2022), *Tiamat*, İstanbul: Everest Yayınları.
- Bahktin, Mihail M. (2020), *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*, (Çev. Cem Soydemir), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bahktin, Mihail M. (2019), *Rabelais ve Dünyası*, (Çev. Çiçek Öztekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bahktin, Mihail M. (2020), *Karnaval dan Romana*, (Çev.Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Craig Brandist (2011), *Bahktin ve Çevresi*. (Çev. Cem Soydemir), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İlim, Fırat (2017), *Bahktin Diyaloji, Karnaval ve Politika*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Koçyiğit, Mesut (2017), *İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında 'Karnaval'ın İzleri*, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Northrop Frye (2015), *Eleştirinin Anatomisi*, (Çev. Hande Koçak), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rızvanoğlu, Eren (2016), *Bahktin'de Beden ve Dünyanın Grotesk Kavramı*, Ankara: Bilge Su Yayıncılık.

Extended Abstract

The carnival theory, produced by Mihail Bahktin as a literary theory, was inspired by the unofficial forms of entertainment in Medieval Europe. In that period, formal and informal festivities were prominent as celebrations. In official festivities, authority and hierarchy were renewing their power and maintaining their existence. These were usually religious and political celebrations. There was a hierarchical order in these celebrations and the participants maintained the order by applying the existing rules within this order. In addition, there were informal public festivals organized by the people. Contrary to official celebrations, these festivities, which Bahktin defined as carnival, had a structure where individuals had fun freely and ranks and positions were pushed into the background. In carnivals, whose origins date back to the times when humanity had pagan beliefs, authority and norms were suspended, rules were violated, and ordinary life was suspended with exaggeration and contrary behaviors. All kinds of exaggerated eating and drinking, abnormal presentation of the human body, the intensity of curses and insults, discrediting and violation of authority and norms were intensely visible in these festivities. The sacred was reduced to the worldly limits, and all limits were crossed with laughter. Since all the people were participants in the carnival, everyone had equal status and many different and opposite features existed together. Bahktin thinks that these features of carnivals are transferred to literature through the author in these festivals, which are in a limited time. In the work, the author opposes authority and norms, discredits them, emphasizes eating and drinking acts, presents the human body in an abnormal and incomplete way in accordance with the grotesque body understanding, discredits the sacred with humor, highlights the laughing element, exhibits opposite values together, suddenly Including unexpected scandals and eccentric elements that develop can provide the work to be evaluated in a carnivalesque context. Bahktin found examples of works with carnivalesque features in the works of Dostoevsky and Rabelais. Rabelais Gargantua and Pantagruel, who lived in France in the 16th century, intensely reflected the carnival festivals in the geography where he lived. In his work, the parodying of the values considered sacred, eating and drinking acts, abnormal and unusual scenes, exaggeration and contrary behaviors and the use of insults draw attention as carnivalesque elements. Dostoevsky, on the other hand, created a new type of novel by giving the first examples of the polyphonic novel according to Bahktin. The independent presence of different consciousnesses in the same environment in his works is compatible with the egalitarian and pluralistic structure of the carnival. In addition, in Dostoyevsky's novels and stories, scandals, unexpected events, the presentation of ambivalent values, different and abnormal situations are presented to the reader by the author. İhsan Oktay Anar's work *Tiamat* stands out as a novel that can be studied in this context. The novel deals with interesting events that took place on an Ottoman ship named Abdülhamid in 1915. The soldiers on this ship performed the act of eating and drinking in accordance with the image of the feast, and they exceeded the limits of official life by using curses and insults against each other. Also, the events on the ship are interesting. The transformation of the chest seized on the ship into a monster, the monster killing and dismembering many people including the commander, the grotesque presentation of the dismemberment of the human body, the transformation of many names on the ship into zombies due to the nails brought to the ship and attacking their friends, the attack of another ship at that time, as unexpected and scandalous events. appears. The bodies dismembered, the missing and strange body of the monster on the ship, the ambivalent presentation of people with opposite features, the independent and free presence of all the characters in the novel in accordance with the egalitarian feature of the carnival, the

communication of the characters with each other in accordance with the dialogue, each character of the author presenting it from its own point of view and ensuring pluralism is compatible with the structure of the carnival. İhsan Oktay Anar has included scandals, eccentric events, grotesque body images, ambivalent images, curses, curses in his novel *Tiamat*, and carnivalized literature by breaking the restriction of ordinary life in the novel with laughter.